

A közösségfejlesztésről

Azt hiszem, hogy könnyebb volt a rendszerváltozást „véghezvinni” (nemcsak azért, mert úgy-ahogy túl vagyunk rajta, hanem mert ugyan ki tudja, hogy kiknek az érdekei miatt sikerült így), mint annak lehetőségeit kihasználva valamennyi intézményt és szervezetet a számunkra megfelelően átformálni, a jövő szolgálatába állítani. Úgy gondolom, hogy a települések és polgárainak humán fejlesztésében jártas közösségfejlesztőkre tekintetben még sok, helyben megoldandó feladat vár.

Közösségfejlesztés

Bár ezzel a tevékenységgel kapcsolatban több olvasnivalót jegyzeteltem (és azok irodalomjegyzékeiben a teljes magyar nyelvű szakirodalomról tájékoztatást kaphat az olvasó), úgy érzem, a magam értelmezését mégis meg kell fogalmaznom. Nem azért, mintha a többiekhez képest újdonságot írnék, s nem is azért, mert a saját megközelítésemet tartom a lehető legjobbnak. Inkább azért, hogy adalékkal szolgáljak egy majdani, bizonyára évtizedek múltán megfogalmazásra kerülő összegzéshez. [...]

A közösségfejlesztés: képességfejlesztés. Olyan szakmai eljárások és módszerek összessége, amelyek alkalmazásával úrrá lehetünk éppen való helyzetünkön, tehát aktuális helyzetünk problémáin. Azokon tehát, amelyekkel elégedetlenek vagyunk. (Lehetne arról elmélkedni, hogy ezek vajon elvett, esetleg elveszített, vagy éppen soha nem birtokolt képességek.

Körülményeinket ismerve én inkább az előbbire tippelek. Lehet elmélkedni arról is, hogy mitől van, hogy míg sokan ezekkel nem rendelkeznek, néhányan közülünk mégis? – de most nem teszem.) A közösségfejlesztés olyan eljárások és technikák együttese, amelyek felhasználása révén a korábban ismeretlen képességek felszínre kerülnek, tudatosulnak bennünk. Egyidejűleg az is tudatosul, hogy az eredmények rajtunk múlnak, s hogy társakat találva könnyebb azokat elérnünk. Olyan eljárás és módszer, amelynek alkalmazása által a másokkal történő együttműködés képességgé és készséggé válik, s amelynek eredményeképpen nem egymagunkban, hanem másokkal együtt törekedhetünk valaminek az elérésére illetve megvalósítására. Valamire, amire szükségünk van. Amit el akarunk érni. Amit a sajátunknak szeretnénk tudni.

A közösségfejlesztés egyidejűleg azon képesség kialakítása, megerősítése és fejlesztése is, hogy helyzetünk változtatása érdekében magunk mellé hosszabb-rövidebb ideig partnereket tudjunk keríteni azok közül, akik számára ugyancsak kívánatos a hasonló, a számunkra is fontos cselekvés. A közösségfejlesztés tulajdonképpen az ilyen együttműködő és tevékenységorientált társaságok létrehozása, valamint működésük kezdeti segítése. Helyesebben: mindaddig történő gyámolítása, amíg tevékenységük önállóvá és autonómmá nem válik.

A közösségfejlesztés azonban nemcsak emberi képességfejlesztés, együttműködési készség-kialakítás, és nemcsak az együttműködés elin-

dításának gyakorlata, hanem mind ezek feltételeinek a megteremtése is azon a településen vagy abban a kistérségben, ahol az érzékelt problémák vagy az érintett személyek élnek. Ilyen értelemben a közösségfejlesztés nemcsak humán képességfejlesztő program, hanem szervezet- és intézményfejlesztési, település- és térségfejlesztési feladatokat is magában foglaló komplex tevékenység. Eléggyé természetes, hogy az együttműködésre lehetőséget nyújtó feltételek megteremtése is a közösségfejlesztés célkitűzései közé tartozik, hiszen bizonyos, hogy a valamilyen közös munka elvégzése céljából megalakult társaságok éppen környezetük szervezet- és intézményfejlesztésében, a település- és térségfejlesztésben találják meg cselekvési lehetőségeiket. A saját sorsuk megváltoztatására vonatkozó képességeiket önmagukban tudatosított, a tevékenykedésben társra talált (tehát „közösségfejlesztett”) polgárok összehangolt cselekvésének tárgya szinte bizonyosan saját környezetük jobbítása, egyéni és csoportos lehetőségeik bővítése lesz. Az egyéni képesség- és közösségfejlesztés tehát további eredményekkel jár, és azoktól csak nehezen különíthető el, különösen, mert a közös akarattal és erőfeszítéssel megváltoztatott helyzetek és viszonyok visszahatnak a cselekvőkre. Ezért is használtam korábban a közösségfejlesztés szinonimájaként a településfejlesztéssel összekapcsolt szóösszetételt (vagyis a település- és közösségfejlesztést) pusztán azért, mert mai magyar nyelvre a ‘közösség’ szónak ‘lakóközösség, község’ érte-

lemben történő használata immár nem jellemző.

Charlie McConnel már korábban hivatkozott tanulmányában arról ír érintőlegesen, hogy a közösségfejlesztés „olyan folyamat, amelynek eredményeképpen az emberek képessé válnak arra, hogy helyi közösségeikben maguk határozzák meg a sorsukat alakító viszonyokat”. Egyidejűleg azonban azt is írja, hogy a közösségfejlesztés „olyan stratégia, amelyik egyik oldalról az emberek (mint állampolgárok, lakosok, fogyasztók), a másik oldalról az intézmények (általában állami intézmények, mint például a helyhatóságok) közötti kapcsolatokkal foglalkozik. Feladatai közé tartozik a helyi állampolgári szervezetek támogatása, és ezen szervezetek, valamint az állami intézmények közötti jobb megértés, és az egyenlő alapokon történő együttműködés kiépítése. A partneri kapcsolatra összpontosít tehát, arra a partneri kapcsolatra, amely az egyes területek megújulását támogató szervezetek és azon állampolgárok között jön létre, akik a helyi szervezetekben tevékenykedve igyekeznek hatni saját közösségük fejlesztésére”.

A közösségfejlesztés egyrészt szelíd technika az elérhető lehetőségek, a szükséges képességek és a toleráns együttműködési készség fejlesztésére. Másrészt alkalmazható eljárás arra, hogy a lakóközösség meghatározott együttműködési hajlamot és valóságos együttműködést szorgalmazzon. Harmadrészt pedig alkalmas arra, hogy a település fejlesztésének motorja, kiindulópontja legyen. Ez már abból is egyszerűen érthető, hogy sok helyütt nincs is más erőforrás, mint a helyben élő ember.

A hazai közösségfejlesztési gyakorlatok (és, mint említettem, a jegyzetelt szakirodalom) bőségesen hoznak példákat minderről. A hazai közösségfejlesztés mintegy két évtizedes gyakorlata mindenestre két markáns irányt jelöl: az egyik a helyi életminőség fejlesztését, a települési harmonia kialakítását az egyes polgárok képességfejlesztéséből, társulásaik megteremtéséből kiindulva véli megoldhatónak; a másik a települések vagy kistérségek szervezet- és intézményfejlesztéséből indul ki. Az egyik alul-

ról építkezik tehát, a másik a keretek újraparazsolását követően szándékozik eljutni a polgárokhoz. Hogy melyik a jó gyakorlat, ki tudja! Bizonyára mindkettő. És bizonyos az is, hogy alapos elemzést követően a mostani megközelítésben kétfélének értelmezett közösségfejlesztési gyakorlatot árnyaltabban is le lehetne írni.

A közösségfejlesztés általában a homogén, a problémák, vagy a megoldásra váró feladatok szempontjából egynemű csoportokban folytatható. Ezekbe a csoportokba beletartoznak azok, akik manapság például kismamák, vagy akik éppen most munkanélküliek, azonos korúak, esetleg hasonló helyen laknak, a településükön vagy a kistájon valami hasonlót akarnak vagy kezdeményeznek, illetve életvitelük, problémáik azonosak, esetleg hasonló a munkakörük, hasonló módon kezdenék, vagy hasonló módon megakadtak vállalkozásaikkal, vagy éppen vállalkozásukban rokoníthatók. Homogén csoportnak kell(ene) tekintenünk akár a hasonló adottságok között, a rokonítható problémákat megoldó polgármestereket is, akiknek együttes „fejlesztése”, a problémák iránti érzékenységének megteremtése után persze el kell érni a mögöttük lévő helyi, vélhetőleg kellően differenciált, és vélhetőleg hallgató helyi társadalmat is.

„Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan”. Ilyennek ismertük meg a közösségi művelődés világszervezetének, az ICEA-nak jelmondatát

még valamikor a rendszerváltozást megelőzően, és mi tagadás, mindannyiunknak tetszett, hiszen a nálunk akkor még olyan nagyon hiányzó lokális cselekvést globális összefüggésben értelmezte. Nekem ma már nem tetszik annyira ez a jelmondat. Éppen a közösségfejlesztés helyi vonzatú, tehát lokális feladatait hangsúlyozva erről manapság azt gondolom, hogy a globális gondolatoknak éppen a helyben történő cselekvésből kell(ene) kiindulnia. Eszem ágában sincs tehát globálisan gondolkodni (már csak azért sem, mert igazából nem tudom, hogy milyen az), de az bizonyos, hogy lokálisan cselekednünk kell. Ha nem ebből, tehát ha nem a helyben végzett cselekvések sokaságából épül fel a globális, akkor baj van. Ha tehát muszáj jelmondatokban szólnunk, az idézett jelmondat helyett a „Cselekedj lokálisan, hogy globálisan gondolkozhass!” formulát ajánlanám. Persze, minek! A dolgokat nem a jelszavak működtetik, az elmúlt félszáz évet itthon töltve ezt mindannyian tudjuk.

Persze nem véletlen a globalitásból kiinduló jelmondat. Bizony úgy vélem, hogy manapság baj van, mert legtöbbször csak a nagy egészből következhettek a helybéli lehetőségek. Ameddig élek, azon leszek, hogy a részt erősítve próbáljunk befolyással lenni az egészre.

(Részlet Beke Pál: Méltóságkereső – önéletrajz és szakmatörténet c. könyvéből. EPL editio plurilingua 2001. 374-380. oldal.)

BEKE Pál népművelő (1943-2009) született Budapesten. Szülei: Beke Pál, Nagy Mária. Elvált, második felesége B. Menyhárt Ildikó. Gyermekai: Balázs (1965), Borbála (1968), Márton (1977), nevelt gyermekei: Barnóczki Péter és Barnóczki Dávid. Tanulmányai: Felsőfokú Tanítóképző Intézet (Szombathely) népművelés-könyvtár 1963-66, ELTE BTK népművelés 1973-75. Munkahelyei: 1966-68 a pécsi városi művelődési központ munkatársa, 1968-74 a Budapest – józsefvárosi művelődési otthon igazgatója, 1974-75 a Magyar Nemzeti Múzeum közművelődési csoportvezetője, 1975-től a Népművelési Intézet művelődési otthoni, majd az Országos Közművelődési Központ fejlesztési osztályvezetője, 1992-95 a Magyar Művelődési Intézet igazgatóhelyettese, 1995 megbízott igazgatója, 1996-tól főmunkatársa. Megbízatai: 1979-88 között a Magyar Népművelők Egyesületének alelnöke, 1988-tól a Kós Károly Céh elnöke, 1989-93 között a Közösségfejlesztők Egyesületének elnöke, 1993-tól a Közösségszolgálat Alapítvány kuratóriumának elnöke, 1996-2000 között a Gyermekek és Ifjúsági Önkormányzati Társaság titkára, 1999-től Az Ifjúságért Önkormányzati Szövetség stratégiai fejlesztője. Kitüntetései: Szocialista Kultúráért (1980), Március 15.-e Emlékérem (magándíj, 1985), Kiváló Társadalmi Munkás (Zalaszentlászló Faluházáért, 1985), Bessenyei-díj (1989), a Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1994), Oklevél Kőröshegyért (2000). Főbb művei: Művelődési otthonon innen és túl (1987), Önkormányzó társadalom (röpirat, 1991), Ajánlások a községi és kisvárosi településfejlesztési koncepciók készítéséhez (dr. Kováts Flóriánnal, 1995), Közjogi kiskaté (1998). Méltóságkereső (2001).